

บทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแพร่ในปัจจุบัน

Role of Buddhist Monk and Spread out in the Present Time

พระมหาอำนาจ เตชวโร^๑

PhramahaAumnaj Tejawaro

บทคัดย่อ

การเผยแพร่ในปัจจุบันของสถาบันสงฆ์ไทยพบว่า การเผยแพร่ที่ขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแผ่อย่างแท้จริง ด้านรูปแบบการสื่อสาร ปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายภาคทฤษฎีเป็นหลัก ไม่เป็นรูปธรรมทำให้การเผยแผ่ธรรมะไม่เข้าถึงจิตใจของผู้ฟังอย่างแท้จริง ด้านวิธีการ หรือกลวิธีในการเผยแผ่ ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและ การใช้โสตทัศนูปกรณ์มาก่อน รวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่มุ่งใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัด

คำสำคัญ: บทบาท,พระสงฆ์,การเผยแพร่

^๑ วัดศรีสิทธิการาม ตำบลคู้่งสำเภา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

Abstract

The spread out of the Thai Sangha institution found that the monk has not sufficient for spread out really. They have only taught following the principle and it has no method in spread out, the topics are not suitable with the audience. Moreover, the monk has not produced the media which is the limited of the spread out of Buddha teaching.

Keywords: Role, Buddhist Monk, Spread Out

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยเราด้วยแล้วเราจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ตามโบราณราชประเพณี พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานชีวิตจิตใจ และเป็นแกนของวัฒนธรรมไทยทุกสาขา ชาวไทยทุกคน มีประเพณีว่า ควรได้บวชเรียนก่อนมีครอบครัว การบวชเรียนมีความหมายอยู่ในตัวเอง เป็นการเข้าถึงเพศเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนาและศึกษาพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อันประกอบด้วยพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม ซึ่งเรียกว่า ศึกษาพระปริยัติธรรม เราจะพบอยู่เสมอว่า ผู้ที่มีความรู้ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีจะได้รับการยกย่องเคารพนับถือจากมหาชนทั่วไป เป็นผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ซึ่งไม่จำเป็นว่าเป็นพระภิกษุเท่านั้น แม้แต่สามเณรก็มีอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อยที่ได้รับเกียรติอันนี้มาแต่โบราณกาล

บรรพชิตหรือภิกษุในพระพุทธศาสนา มีภาระหน้าที่ที่จะต้องศึกษาพระไตรปิฎก เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ในการประพฤติปฏิบัติตน ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เพื่อให้สมประโยชน์ที่เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ๔ อันประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในฐานะที่เป็นบรรพชิต ไม่มีกิจอื่นเหมือนชาวบ้าน ดังนั้น กิจของบรรพชิต ซึ่งต้องอุทิศตนให้แก่พระศาสนา อย่างถูกต้อง ตรงทาง โดยเต็มความสามารถ เพื่อมุ่งสู่ จุดมุ่งหมายปลายทางของพระพุทธศาสนา คือ ความสิ้นสุดแห่งทุกข์ และเพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ ในระดับที่มีคุณภาพพอที่จะสั่งสอนผู้อื่น ให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม คำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้าได้ ก็จะต้องกระทำเพื่อธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ให้มั่นคงสถาพร ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอัน จะเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ แก่มวลมนุษยชาติ

บทบาทพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่พระสงฆ์สาวกเป็นประจำทุกวัน นอกจากนั้น พุทธกิจประจำวันอีกประการหนึ่งคือ ทรงสอดส่องดูแลในยัสต์ว์ที่พระองค์ ควรไปแสดงธรรม เพื่อให้ผู้นั้นได้สำเร็จมรรคผล ตามควรแก่อุปนิสัยของเวไนยสัตว์นั้น ๆ นอกจากพระภิกษุสงฆ์แล้ว บรรดาพุทธศาสนิกชนก็พากันไปฟังธรรมจากพระพุทธองค์ โดยตรง ในตอนเย็นเป็นประจำทุกวัน พระภิกษุรูปใดหรือหมู่คณะใดฟังพระธรรมเทศนาจาก

พระพุทธเจ้า ซึ่งบางครั้งทรงแสดงแต่โดยย่อ ทำให้ยังเข้าใจไม่ แจ่มแจ้ง ก็พากันไปไต่ถามพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิให้อธิบายโดยพิศดารให้ฟัง พระเถระดังกล่าวมีพระสารีบุตร พระมหากัจจानะ และพระมหากัสสปะ เป็นต้น แล้วทรงจำไว้ เมื่อมีโอกาสก็กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระธรรมเทศนาเรื่องนั้น ๆ พระมหาเถระองค์นั้น ๆ ได้อธิบายโดยพิศดารเป็นอย่างไร นั้น ๆ พระพุทธองค์ก็ทรงรับรองว่าคำอธิบายนั้นถูกต้อง แม้พระองค์จะอธิบาย ก็จะอธิบายอย่างนั้น การศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้านี้เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม

ประโยชน์จากการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ดังพุทธพจน์ว่า พึงพร้อมเพรียงกันประชุมรวบรวมตรวจตราอรรถ ด้วยอรรถ พยัญชนะ ด้วยพยัญชนะในธรรมเหล่านั้นโดยวิธีที่พรหมจรรย์นี้ จะพึงเป็นไปตลอดกาลยี่ดียว ตั้งมั่นอยู่สิ้นกาลนาน พรหมจรรย์นั้นจะพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลกเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย^๒

อนึ่ง การที่พระพุทธองค์ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยก็เพื่อให้เข้าใจถึงสาระสำคัญของพระธรรมวินัยจริงๆ มิใช่พระธรรมวินัยเพียงสิ่งที่เคยได้ยินได้ฟังมาเท่านั้น แต่อยู่ที่การได้ปฏิบัติตาม ดังที่พระพุทธองค์ทรงจำแนกบุคคลเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อยทั้ง ไม่เข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัย
๒. พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อย(แต่)เข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัย
๓. พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อยมาก(แต่)ไม่เข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัย
๔. พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อยมาก ทั้งเข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัย

ในพวกแรกนั้น หาได้รู้อรรถรู้ธรรมไม่ พวกที่สองแม้สดับได้น้อย แต่ก็ปฏิบัติได้ผล พวกที่สามแม้ได้ยินได้ฟังมาก แต่ไม่สามารถเข้าถึงธรรม พวกที่สี่ รู้และเข้าใจตามความหมายในพระธรรมวินัย และปฏิบัติได้ไม่ถูกตำหนิ แต่เป็นที่สรรเสริญของคนทั่วไป แม้พรหมก็สรรเสริญ^๓

^๒ ที.ปา ๑๑/๑๐๘/๑๐๐.

^๓ อัง.จตุกก. ๒๑/๖/๖.

บทบาทในการศึกษาธรรม

การศึกษาพระธรรมที่นี่ คือ การศึกษาในเรื่อง อธิศีล อธิจิต และ อธิปัญญา ศีล จิต (สมาธิ) และปัญญา เป็นสิ่งที่สมณะในพระพุทธศาสนาจะต้องศึกษาให้เคร่งครัดแล้วจึงจะนำไปสู่กระบวนการที่ชัดเจน หมายความว่าหน้าที่ศึกษาจะนำไปสู่การกระทำหรือการปฏิบัติที่ถูกต้อง สิกขา ๓ หรือไตรสิกขานั้น หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาคือฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายสิกขา ไว้ดังนี้^๔

๑. อธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง
๒. อธิจิตศีลสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูง
๓. อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

บทบาทในการปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมนั้นถึงได้ว่าเป็นรากแก้วขั้นสำคัญในพระพุทธศาสนา ถ้าไม่เช่นนั้นจะไม่ได้รับผลใด ๆ เลย แต่การจะเห็นคุณค่าแห่งการปฏิบัติธรรมได้ บุคคลนั้น ๆ ย่อมจะเล็งเห็นประโยชน์ มองเห็นโทษในความประมาทมัวเมาในชีวิต เร่งคิดหาวิธีที่จะบำเพ็ญตนให้ได้รับความสุขสูงสุด ความสุขสูงสุดที่จะบังเกิดได้ย่อมมาจากการประพฤติธรรมนั่นเอง

การปฏิบัติธรรมมีจุดมุ่งหมายไปใน ๒ ประเด็น คือ เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากกองกิเลส ตัณหา ๑ และเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ๑ ในประเด็นหลังนั้นพอมองเห็นได้แม้จะไม่มากในสังคมแต่ก็ไม่ใช่ว่าไม่มีส่วนประเด็นแรกอาจจะถือเป็นประเด็นหลักเลยก็ว่าได้ เพราะถ้าไม่ปฏิบัติ

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๑, (กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๗.

๒๖ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘)

จนสามารถละ, ลดกิเลสของคน การที่เราจะอำนวยความสะดวกแก่ผู้อื่นก็เป็นไปได้ยาก การทำให้ตนหลุดพ้นหรือให้ถึงภาวะเกลี้ยงเกลา ไม่มีความทุกข์นั้นมิได้อยู่

วิธีที่จะทำให้จิตใจของคนแต่ละคนเข้าถึงภาวะเกลี้ยงเกลา ไม่มีความทุกข์เลยนั้นก็คือได้แก่ การปฏิบัติที่ใจของตนคือการจัดการกับจิตใจของตัวเสียใหม่ และพยายามที่จะรู้จักตัวนั่นเอง กล่าว คือ ถ้าถือว่าจิตใจเป็นตัวเราก็พยายามรู้จักตัวเราหรือถ้าจะถือว่าตัวเราทั้งหมดก็พยายามรู้จักทั้งหมด คือพยายามรู้จักโลก แล้วปฏิบัติไปให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ หรือกฎความจริงที่เกี่ยวกับตัวเราหรือจิตใจนั้น เมื่อนั้นก็จะ ถึงภาวะที่จะเป็นความดับทุกข์ได้อย่างเกลี้ยงเกลา^๔

บทบาทในการเผยแผ่ธรรม

ในพระสูตรต้นตปิฎกที่ขนิทาย ปาฎิกวรรค นั้นเป็นการเฉลยเหตุที่ได้พระนามว่า “ตถาคต” โดยได้ตรัสกับจุนทะไว้ให้เห็นว่าพระตถาคตนั้นทรงรู้อรรถทั้งที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบัน ถ้าหากไม่จริงไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ก็จะไม่ทรงพยากรณ์กับทั้งในมัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณณาสก์ ก็แสดงให้เห็นถึงว่าพระพุทโธองค์ทรงเลือกที่จะตรัสเฉพาะวาจาที่ประกอบด้วยประโยชน์เท่านั้น กล่าวสรุปไว้เพื่อเทียบเคียง ดังนี้

๑. คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
 ๒. คำพูดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
 ๓. คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น เลือกกาลตรัส
 ๔. คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
 ๕. คำพูดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ถือเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
 ๖. คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น เลือกกาลตรัส
- ดังนั้น ตถาคตจึงเป็น กาลวาที, สัจจวาที, ภูตวาที, ธรรมวาที และวินยวาที^๖

^๔ พุทธทาสภิกขุ, การสังคมสมเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่, (นนทบุรี : พิมพ์ดี, ๒๕๓๐), หน้า ๔๖.

^๖ ม.ม. ๑๓/๔๔/๗๒๓; ที. ปา. ๑๑/๑๑๙.

เมื่อกล่าวาดังนี้แล้ว ย่อมพิจารณาได้ว่าหัวใจสำคัญในการเผยแผ่ พระธรรมวินัย หรือ พระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก และประโยชน์ตามพุทธประสงค์ที่ทรงวางไว้ ๓ หลัก เรียกว่า อตถะ คือ ประโยชน์จุดมุ่งหมาย ผลที่มุ่งหมายปรารถนา ดังนี้

๑. ทิฏฐธัมมิกัตถะ (ประโยชน์ในชาตินี้)
๒. สัมปรายิกัตถะ (ประโยชน์ชาติหน้า)
๓. ปรมัตถะ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน)^๗

ประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายทั้ง ๓ ประการนี้ คือ สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้พุทธบริษัทสี่เพื่อที่จะไม่คลาดไม่พลัดตกจากประโยชน์อันพึง จะได้ในพระพุทธศาสนา

บทบาทในการรักษาพระธรรมวินัย

สิ่งสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงมีวัตถุประสงค์ประสงค์ในการที่ทรงบัญญัติ พระธรรมวินัยขึ้นมา ก็เพื่อเห็นประโยชน์ อันไพศาลมิใช่จำเพาะกลุ่มหรือเพื่อพระองค์เอง ทั้งนี้เพื่อให้พระภิกษุ ๓๖๐,๐๐๐ รูป ไม่เพิกเฉย หรือละเลย ดังวัตถุประสงค์ที่ว่า

๑. เพื่อความตั้งอยู่ด้วยดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความอยู่สำราญแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
๔. เพื่อการอยู่สำราญแห่งภิกษุทั้งหลายผู้มีศีลเป็นที่รัก
๕. เพื่อป้องกันอาสวะทั้งหลายอันเป็นไปในปัจจุบัน
๖. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันเป็นไปในสันปรายภพ
๗. เพื่อความเลื่อมใสแห่งบุคคลทั้งหลายผู้ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเจริญยิ่งแห่งความเลื่อมใสของบุคคลทั้งหลายผู้เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งสัทธรรม
๑๐. เพื่ออนุเคราะห์พระธรรมวินัย

ในวัตถุประสงค์ทั้ง ๑๐ ข้อนี้ย่อได้ ๕ หมวด คือ

- ๑) เพื่อประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม ได้แก่ความในข้อที่ ๑ และ ๒

^๗ อัง. จู. ๓๐/๖๗๓/๒๖๒/; ๗๕๕/๓๐๒.

- ๒) เพื่อประโยชน์แก่ตัวบุคคล ได้แก่ความในข้อที่ ๓ และ ๔
- ๓) เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตของมนุษย์เอง ได้แก่ความในข้อที่ ๕ และ ๖
- ๔) เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป ได้แก่ความในข้อที่ ๗ และ ๘
- ๕) เพื่อประโยชน์แก่ตัวพระศาสนา ได้แก่ความในข้อที่ ๙ และ ๑๐^๘

เมื่อพิจารณาตามหลักฐานในพระไตรปิฎก จึงพบว่าเครื่องมือที่จะเป็นเครื่องพิสูจน์ความบริสุทธิ์แห่งสงฆ์มีอยู่สองส่วน

๑. หลักพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นหลักการใหญ่ เป็นแม่แบบที่พระสงฆ์จะพึงปฏิบัติทั้งในส่วนการศึกษาธรรม การปฏิบัติธรรม การเผยแผ่ธรรมและการรักษาธรรม

๒. หลักจตุปาริสุทธิศีล และหลักการพิจารณาตามเหตุตามความเหมาะสม คือ หลักให้พิจารณาโดยเทียบเคียง ตรวจสอบ หลักพิจารณาโดยอนุโลม หลักการวิเคราะห์ และหลักการที่เกิดจากผลการปฏิบัติเอง หรือ เรียกโดยรวมทั้งสองส่วนนี้ว่าหลักธรรมและหลักศีล

บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคม

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนาก็เป็นอีกลัทธิหนึ่งในสมัยนั้น เมื่อพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกได้บรรลุธรรมแล้ว ก็ได้ออกไปเผยแผ่ และสอนธรรมแก่ประชาชนทุกชั้นวรรณะ ในท่ามกลางการต่อสู้แย่งชิงคนมาเป็นสาวกของเจ้าลัทธิต่าง ๆ อย่างรุนแรงในสมัยนั้น จนกระทั่งประชาชนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชนชั้นที่มีอำนาจสูงทางสังคม เช่นกษัตริย์และพราหมณ์ เกิดความศรัทธาเลื่อมใส ได้เข้ามาบวช และอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ด้วยปัจจัย ๔ เป็นจำนวนมาก ดังนั้น พอจะแบ่งบทบาทหลัก ๆ ของพระสงฆ์ที่เข้าไปทำงานในสังคมสมัยนั้น ออกเป็น ๓ ประการ คือ

๑. บทบาทการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจ
๒. บทบาทการสงเคราะห์ชุมชน
๓. บทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ

^๘ พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๖๒-๖๓.

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ ส่วนใหญ่แล้วดำเนินรอยตามบทบาทของ พระพุทธเจ้า คือ การพัฒนาศีลธรรมและจิตใจ การสงเคราะห์ประชาชน และการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีข้อสังเกตว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในสมัยนี้ เป็นพระ อริยบุคคลหรือผู้หมดกิเลสแล้ว ฉะนั้น บทบาทของท่านจึงเกิดจากความเมตตาสงสารสัตว์โลก เป็นหลัก โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงสัมมาทัศนะ รู้และเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต เป็นบทบาทที่เป็นอิสระไม่ได้ถูกชี้นำหรือครอบงำโดยชนชั้นนำกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ชนชั้นในวรรณะ ต่าง ๆ จึงมีอิทธิพลต่อพระสงฆ์ เพียงแค่การเกื้อกูลท่านด้วยปัจจัย ๔ เท่านั้น อีกประการหนึ่ง ประชาชนในสมัยนั้นก็มองพระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์ และผู้นำทางจิตใจจริง ๆ

บทบาทหลักของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน

หากจะมองจากบทบาทหลักของพระสงฆ์ โดยที่เริ่มจากบทบาทภายในของคณะสงฆ์ เอง แล้วส่งผลต่อสังคม ต่อชุมชนในวงกว้างมากยิ่งขึ้น อันได้แก่

- ด้านการปกครองของคณะสงฆ์
- ด้านการศึกษาของคณะสงฆ์
- ด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์
- ด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

บทบาทด้านการปกครองของคณะสงฆ์

ในส่วนบทบาทด้านนี้โดยมองจากการปกครองภายในของพระสงฆ์เอง เป็นการ ปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล ดังนี้

ดูแลกันโดยธรรม ปกครองกันแบบพ่อปกครองลูก อาจารย์ปกครองศิษย์ ดังปรากฏ ตัวอย่างที่เป็นต้นแบบให้เห็นชัดเจน คือ หน้าที่ของสังฆวิहारิกที่จะพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ และหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสังฆวิहारิก ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และ สังฆวิहारิก ตั้งจิตสนทนินทมนในกันและกันให้พระอุปัชฌาย์สำคัญสังฆวิहारิกฉันบุตร ให้สังฆ วิहारิกนับถือพระอุปัชฌาย์ฉันบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังกันและกัน ย่อมถึง ซึ่งความเจริญงอกงามในธรรม ตรัสสั่งให้ พระอุปัชฌาย์และสังฆวิहारิกให้เอื้อเพื่อ ประพฤติชอบต่อกัน หน้าที่ของสังฆวิहारิกจะพึงกระทำต่อพระอุปัชฌาย์ เรียกว่า อุปัชฌายวัตร

และหน้าที่ของพระอุปฌาย์จะฟังปฏิบัติต่อสัทธวิहारิก เรียกว่าสัทธวิहारิกวัตร และอาจารย์วัตร หน้าที่ของศิษย์ที่จะฟังปฏิบัติต่ออาจารย์ อันเตวาลิกวัตรหน้าที่ของอาจารย์จะฟังปฏิบัติต่อศิษย์ ทั้งสองฝ่ายต่างก็เอื้ออาหารต่อกัน มีไมตรีจิตต่อกัน^๙

ประเด็นที่สำคัญของการปกครองของพระสงฆ์นั้น จะต้องปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษา ได้สะดวก ที่เรียกว่า สัปปายะ การปกครองที่ดีที่เป็นไปตามพระธรรมวินัยต้องให้เกิด ธรรมสัปปายะ คือ ให้สะดวกแก่การศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม คือ การปกครองต้องให้เอื้อต่อการศึกษา ปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษา เมื่อการศึกษาดี การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้น ได้แล้วก็จะทำให้การปกครองง่ายขึ้น สะดวกขึ้น บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการปกครองนี้ นอกจากจะมีความสงบสุข มีความสันติสุขในหมู่ของพระสงฆ์เองแล้ว ยังสามารถเป็นต้นแบบของการปกครองได้เป็นอย่างดีด้วย

บทบาทด้านการศึกษาของคณะสงฆ์

ในบทบาทด้านการศึกษานี้ หากจะมองบทบาทของพระสงฆ์ โดยมองจากพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่บรรพชาแห่งสมณเพศ นั่นคือ เข้าสู่สังคมาสงฆ์ หมายถึงเข้าสู่วิถีแห่งการศึกษา และแท้จริงแล้ววิถีชีวิตของชาวพุทธ ก็คือ วิถีชีวิตของผู้ต้องศึกษาทั้งสิ้น เพราะตราบไต่ ที่ยังไม่บรรลุผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นั้นหมายถึงยังต้องเป็นผู้ที่ต้องศึกษา ที่เรียกว่ายังเป็นพระเสขะบุคคล คือยังต้องศึกษาอยู่และสิ่งที่พระสงฆ์ ซึ่งรวมไปถึงชาวพุทธทั้งหมดด้วย ที่จะต้องศึกษา คือยึดเป็นหลักสูตรที่ต้องศึกษาก็เรียกว่าไตรสิกขา อันได้แก่

๑. ศีลสิกขา

ในด้านของศีลสิกขาคือต้องศึกษาในเรื่องศีล อันได้แก่เจตนาที่จะงดเว้นไม่ละเมิดข้อห้ามด้านกาย ด้านวาจา ให้รักษาความเป็นปกติของความเป็นมนุษย์ผู้ซึ่งมีใจสูง หรือ อาจกล่าวได้ว่าในด้านนี้เป็นการพัฒนาในเรื่องของพฤติกรรม โดยมีส่วนสำคัญที่ควรเน้น คือ

^๙ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๒ หลักสูตรนิกกรรมชั้นโท**, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๔๓.

๑.๑ พฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือโลกแห่งวัตถุ หรืออาจกล่าวว่าเป็นการรู้จักใช้อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการรับรู้โดยไม่เกิดผลเสีย หรือเกิดโทษ แต่ให้เกิดผลดี ส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการฝึกอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน ให้ตาดูเป็น ให้หูฟังเป็น อยู่ในหลักของอินทรีย์สังวร นั่นเอง

๑.๒ พฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม และโลกแห่งชีวิต เช่น การอยู่ร่วมกันในทางสังคม โดยไม่เบียดเบียน ก่อความทุกข์ความเดือดร้อน หรือก่อเวรภัย แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์อย่างช่วยเหลือเกื้อกูล ดำรงตนอยู่ในกรอบของศีล ดำเนินชีวิตตามหลักของศีล

๑.๓ พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การเลี้ยงชีพอย่างมีศิลปวิทยา ในวิชาชีพที่ฝึกไว้อย่างดี มีความชำนาญที่จะปฏิบัติให้ได้ผลดี และเป็นสัมมาอาชีพ ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญ คือ ไม่เป็นไปเพื่อ ความเบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือก่อผลเสียหายแก่สังคม หากแต่เป็นเครื่องแก้ปัญหาของชีวิตและแก้ปัญหาของสังคม มีชีวิตที่เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล ที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำให้ชีวิตตกต่ำ หรือทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ หรือเสื่อมจากคุณความดีในภาวะแห่งตน

๒. จิตศึกษา

ในด้านของจิตศึกษาคือศึกษาในเรื่องจิต เรียนรู้เรื่องจิต ให้เข้าใจธรรมชาติของจิต การทำงานของจิต รู้วิธีการพัฒนาจิต เพื่อให้สงบตั้งมั่น เป็นสมาธิพร้อมที่จะทำกิจหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการพัฒนาจิต หรือที่เรียกว่าสมาธิ แยกได้ดังนี้

๒.๑ ด้านคุณภาพจิต ได้แก่คุณธรรมความดีงามต่าง ๆ เช่น เมตตา กรุณา กตัญญูทศเวที การระหิรีโอดตปปะ ซึ่งหล่อเลี้ยงจิตใจให้เจริญงอกงาม และเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม

๒.๒ ด้านสมรรถภาพจิต ได้แก่ความสามารถของจิต ที่เข้มแข็ง มั่นคงหรือความมีประสิทธิภาพของจิต เช่น มีฉันทะ ความใฝ่รู้ใฝ่ดีงาม ใฝ่กระทำ จิตมีความเพียร ความขยัน ความอดทน มีความระลึกได้ รู้ตัว ทิวพร้อมเท่าทัน ตื่นตัวอยู่เสมอ สามารถควบคุมตัวเองได้ มีความตั้งมั่น แน่วแน่ ใส สงบ เป็นสมาธิ รวมไปถึงความไม่ประมาท ที่จะทำให้อำนาจมั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงาม หรือตั้งมั่นในความดีงามและพร้อมที่จะใช้ปัญญาในการใช้ชีวิตและประกอบกิจหน้าที่

๓๒ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘)

๒.๓ ด้านสุขภาพจิต ได้แก่สภาพจิตที่ปราศจากความขุ่นมัวเศร้าหมอง ร่า ร้อน หากแต่มีความ สดชื่น เอิบอím ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส เป็นสุข ซึ่งจะส่งผลต่อ สุขภาพกาย และทำให้พฤติกรรมที่ ดีงาม มีความมั่นคง สอดคล้องกลมกลืน หรืออยู่ในภาวะ ที่สมดุล

๓. ปัญญาสิกขา

ในด้านปัญญาสิกขาคือศึกษาในเรื่องปัญญา พัฒนาด้านปัญญาในการพัฒนาด้าน ปัญญาจะมีการพัฒนาอยู่หลายระดับ

๓.๑ ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมา หรือที่เล่าเรียนมาและรับการ ถ่ายทอดศิลปวิทยาการ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๒ การรับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือนหรืออคติด้วยความรัก ความซิง และเพราะความกลัว

๓.๓ การคิดพินิจพิจารณาวินิจฉัยอย่างมีวิจารณ์ญาณ ด้วยการใช้ปัญญาที่ บริสุทธิ์อิสระ ไม่ถูกกิเลส เช่น ความอยากได้ผลประโยชน์ และความเกลียดชังเข้าครอบงำ

๓.๔ การรู้จักมอง รู้จักคิด มีหลักการคิด มีวิธีคิดที่จะเข้าถึง ความจริง และได้ คุณประโยชน์ มีโยนิโสมนสิการ อย่างที่เรียกว่ามองเป็น คิดเป็น เช่น รู้จักวิเคราะห์ แยกแยะ สืบสาวหาเหตุปัจจัยของสิ่งเกิดขึ้น ดำรงตั้งอยู่และแปรเปลี่ยนสภาวะไป

๓.๕ การรู้จักจัดการ ดำเนินการ ทำกิจให้สำเร็จ ฉลาดในวิธีการที่จะนำไปสู่ จุดหมาย

๓.๖ มีความสามารถในการแสวงหา เลือกคัดจัดสรรประมวลความรู้ คิดได้ ชัดเจน และสามารถนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงสร้างเป็นเครือข่ายความรู้และสร้างเป็นความรู้ ความคิดใหม่เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์

๓.๗ มีความรู้แจ้งเข้าถึงความจริงของโลกและชีวิต รู้เท่าทันกับธรรมดา หรือกับ ธรรมชาติ ทั้งหลาย ที่ทำให้วางใจถูกต้องต่อทุกสิ่งทุกอย่าง สามารถแก้ปัญหาชีวิต ขจัดความทุกข์ในจิตใจของตนเองได้ หลุดพ้นจากความยึดติดในสิ่งทั้งหลาย จิตไม่ถูกบีบคั้น ครอบงำกระทบกระทั่งด้วยความผันผวนปรวนแปรของสิ่งต่างๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ อยู่เหนือ กระแสโลก

หากกล่าวโดยสรุปแล้ว ปัญหา ๒ ด้านที่สำคัญ คือ ปัญหาเข้าถึงความจริงแห่งธรรมดาของธรรมชาติ และปัญหาที่สามารถใช้ความรู้นั้น จัดตั้งวางระบบแบบแผนของการดำเนินชีวิต และสังคมของมนุษย์ได้ประโยชน์สูงสุดจากความจริงนั้น^{๑๐}

บทบาทด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเผยแผ่ การให้การอบรม การสอน การเผยแผ่ เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ที่สำคัญ พระสงฆ์ปฏิบัติมาเป็นปกติอยู่แล้ว ทั้งที่เรียกว่าการเทศน์ แสดงธรรม หรือการปาฐกถาก็ตาม ซึ่งประชาชนทั่วไปให้ความเคารพและสนใจที่จะฟังสาระที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้อยู่แล้ว และนับเป็นการศึกษาที่เข้าถึงประชาชนชาวบ้านได้อย่างกว้างขวาง ส่วนในเนื้อหาสาระที่พระสงฆ์ให้แก่ประชาชนจะแตกต่างกันตามโอกาสและวาระต่างๆ แต่สิ่งที่เป็นธรรมะหรือคำสอนที่เป็นพระพุทธานุศาสนานับได้ว่าเป็นสาระในพระพุทธานุศาสนานั้น เป็นเนื้อหาที่เป็นความจริงที่มีอยู่ที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เพราะแท้ที่จริงแล้วคำว่า “ธรรม” นั้นก็คือ “ธรรมชาติ” นั่นเอง

บทบาทด้านการเผยแผ่ที่เป็นปกติจนประชาชนมองเป็นวิถีชีวิตหรือเป็นกิจวัตรของพระสงฆ์ ก็คือการแสดงธรรมในวันพระ ในเทศกาลวันสำคัญ พระสงฆ์ได้โอกาสในการแสดงธรรมการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นปกติ และ ในรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบ กล่าวคืออาจจะใช้วิธีการพูดคุยสนทนาในโอกาสพบปะจะเป็น การเผยแผ่โดยไม่เป็นกิจจะลักษณะ แต่ก็แฝงด้วยให้ข้อคิดทางธรรม หรือในโอกาสที่ประชาชนมาทำบุญวันเกิดแล้วขอพรจากพระสงฆ์ มาถวายสังฆทานแล้วพระสงฆ์ก็ให้พร ในช่วงเวลาสั้นๆ เป็นการสอนโดย ที่ผู้รับไม่รู้ว่าจะถูกสอน แต่ได้ ซึมซับเอา คำสอน เอาคติธรรม ได้เกิดการเรียนรู้พระธรรมคำสอน หากพระสงฆ์สำนักตระหนักในบทบาทเหล่านี้อย่างจริงจัง พระสงฆ์จะมีโอกาสในการเผยแผ่ธรรมและได้เข้าถึงประชาชน โดยไม่ยากเลย และไม่ต้องรอเทศกาลสำคัญใดๆ ทั้งสิ้น ในความเห็นส่วนตัวแล้วรูปแบบโอกาสใดไม่สำคัญ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้ (Learning) จุดที่ต้องการคือให้ผู้ฟังได้เกิดการเรียนรู้ จะให้ใครเป็นศูนย์กลางก็แล้วแต่อยากจะกล่าวด้วยว่าขอให้การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง (Learning Center) อันเป็นจุดที่ต้อง การให้เกิดกับผู้ฟังที่จะเป็นจุดเปลี่ยนแห่งพฤติกรรมของคนว่าจะเปลี่ยนไปในทิศทางใด ให้เขาเรียนรู้ในด้านใด

^{๑๐} อ่างแล้ว,พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต). การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน, หน้า ๑๒๑.

บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้านการศึกษา ทั้งส่วนที่จัดการศึกษาเองโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนที่ทางรัฐบาลไม่สามารถจัดการศึกษาบริการได้ทั่วถึงอัน ได้แก่ กลุ่มประชากรที่ด้อยโอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ก็ได้อาศัยพระสงฆ์ให้การศึกษา ในขณะที่ศึกษาก็ไม่ต้องใช้งบประมาณจากรัฐบาล แต่ใช้ทุนจากประชาชนโดยตรง ทั้งที่อยู่อาศัย อาหารและในการใช้จ่าย แม้จะมีส่วนหนึ่งที่เรียนจบแล้ว ที่ทางฝ่าย คณะสงฆ์ยังไม่ได้ใช้งาน แล้วท่านเหล่านั้นลาสมณเพศออกไปก็ไปทำงานให้ทางรัฐบาล โดยที่รัฐไม่ต้องลงทุน หากมองอย่างนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ได้ช่วยเหลือสงเคราะห์รัฐบาลด้วย ไม่เพียงแต่ได้ช่วยอนุเคราะห์กับประชาชนกลุ่มที่ด้อยโอกาสเพียงฝ่ายเดียวแต่อย่างไรก็ตามบทบาทของพระสงฆ์ในการศึกษาสงเคราะห์นี้ อาจมองได้ทั้งที่เป็นระบบ คือจัดตั้งโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอน มีหลักสูตรที่แน่นอน และอีกที่จัดอย่างไม่เป็นระบบ อาจเป็นลักษณะการให้ทุนสนับสนุนการศึกษา การให้ทุนในสร้างอาคารเรียน ให้ทุนซื้อสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ทางการศึกษา ให้ทุนการศึกษา กับครูเพื่อพัฒนาครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลน ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ฯลฯ

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแผ่ในปัจจุบันจึงขยายออกไปอย่างกว้างขวาง จากในอดีตอย่างมากมาย ซึ่งพอจะแบ่งได้ดังนี้ คือ

๑. บทบาทการพัฒนาจิตใจของประชาชน คือการให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่างๆ และการเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจ
๒. บทบาทการส่งเสริมการศึกษาของประชาชนและเยาวชน
๓. บทบาทการช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
๔. บทบาทการเป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยการช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในหมู่บ้าน
๕. บทบาทการเป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐานเช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐถือปูน ปรับปรุงการเกษตร และการรักษาโรคด้วยยาแผนใหม่ เป็นต้น
๖. บทบาทการเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน คือการช่วยวางแผนแนะนำและสนับสนุนงานของชาวบ้าน ในโครงการพัฒนาต่าง ๆ

๗. บทบาทการสงเคราะห์ชุมชน คือการช่วยเหลือสังคมในด้าน ต่าง ๆ ในปัจจุบัน มีพระภิกษุหลายรูปที่ทำบทบาทด้านนี้ เช่น พระครูวิจิตรธัญญกุล เจ้าอาวาสวัดพวงแก้ว จังหวัดประทุมธานี ได้ทำการรักษาผู้ป่วย ซึ่งไม่สามารถพึ่งบริการได้จากรัฐ หรือ พระจำรูญ ปานจันทร์ แห่งสำนักสงฆ์ถ้ากระบอกได้ดำเนินการรักษาคนติดยาเสพติดเป็นการสงเคราะห์ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน

จากการที่กล่าวมา ทำให้เห็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้พระสงฆ์ในปัจจุบัน เข้าทำบทบาทต่อ ชุมชนอย่างเด่นชัด อย่างน้อย ๒ ประการ คือ

๑. การได้รับการสนับสนุนและส่งเสริม ทั้งด้านแนวคิดและทรัพยากรต่างๆ จากรัฐบาล ประชาชนในท้องถิ่น นักวิชาการ และองค์กรเอกชนต่าง ๆ

๒. สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในชนบททางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษา

ปัญหาอุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ธรรมของสถาบันสงฆ์ไทย มีผู้ศึกษาแล้ว พบว่าปัญหา และอุปสรรคด้านพระสงฆ์และสถาบันสงฆ์ ในฐานะผู้เผยแผ่ธรรมะขาดแคลนพระสงฆ์ ที่มีความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะอย่างแท้จริง ด้านรูปแบบการสื่อสาร ปัจจุบันเน้นรูปแบบ การเทศน์หรือการบรรยายภาค ทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อเนื้อง ที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแผ่ธรรมะไม่เข้าถึงจิตใจของผู้ฟังอย่างแท้จริง ด้านวิธีการ หรือกลวิธีในการเผยแผ่ ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะ ที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษา หัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่ นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้ โสตทัศนูปกรณ์มาก่อนรวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่จะมุ่งใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัด และการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ไทย จึงติดอยู่รูปแบบมากเกินไป ทำให้คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจน้อย^{๑๑}

^{๑๑} ปนัดดา นพพานวัน, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓) , หน้า ๑๐๓.

คณะสงฆ์ไม่ได้กำหนดนโยบายหรือวัตถุประสงค์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจน แต่ก็มี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเป็น งานหรือกิจกรรมที่แฝงอยู่ในการบริการวิชาการแก่สังคมมีวิธี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่คล้ายคลึงกัน โดยผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่ออินเทอร์เน็ต และการบริการวิชาการแก่สังคม อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี ๕ ด้าน คือ ด้านนโยบายและวัตถุประสงค์ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการผลิตสื่อและการใช้สื่อ ด้านบุคลากร และด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ส่วนอุปสรรคด้านนโยบาย และวัตถุประสงค์แม้จะเป็นอุปสรรคโดยอ้อม แต่ก็ เป็นอุปสรรคประการสำคัญในการดำเนินงานการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะมีผลที่เกี่ยวข้องไปถึงการดำเนินงานทุกด้าน จึงควรได้รับการแก้ไข เพื่อผลสัมฤทธิ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

กล่าวว่า สิ่งหนึ่งที่ได้ทราบเป็นใจความสำคัญ คือ ไม่ว่าความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากปัจจัยใด จะเข้ามามีอิทธิพลเพียงใดก็ตามก็ไม่อาจ ดึงความสำคัญของศาสนาพุทธออกไปจากแก่นของสังคมไทยได้ ศาสนาพุทธยังคงฝังรากลึกเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ศาสนิกชนชาวไทย ตั้งแต่อดีตต่อมาจนปัจจุบัน และคาดว่าจะไม่หยุดลงแต่อย่างใดในอนาคต

ศาสนาพุทธจึงเป็นศาสนาที่มีความเข้มแข็งในด้านของการยืนหยัดดำรงอยู่มาก สังเกตได้จากรากฐานอันแข็งแกร่งของศาสนาพุทธที่มีมาแต่โบราณกาลจนปัจจุบัน สาเหตุหนึ่งมาจากการเผยแผ่ศาสนา และพระธรรมคำสอนที่มีรูปแบบเฉพาะตัว และยังมี การปรับเปลี่ยนรูปแบบตนเอง มาตามแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนรูปแบบดังกล่าว นั้นเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย ทั้งสภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม สภาพการเมือง และสภาพวิถีชีวิตของคนในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ รวมไปถึงเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ด้วยที่พัฒนารุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่มีผลทำให้รูปแบบการเผยแผ่ธรรมะในศาสนาพุทธเปลี่ยนแปลงไปทั้งสิ้น รูปแบบการเผยแผ่ธรรมะในศาสนาพุทธจึงไม่ใช่ช้อยกเว้น ตั้งแต่ครั้งอดีตที่ศาสนาพุทธเริ่มเข้าสู่ประเทศไทยจวบจนปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบมาเรื่อย ๆ เริ่มจากการเผยแผ่ในรูปแบบของการอ่านใบลาน โดยพระภิกษุสงฆ์จนถึงปัจจุบัน ที่ได้มีการพัฒนาขึ้นตามแต่สภาพวิถีชีวิต ของผู้คนและเทคโนโลยี

สรุป

บทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแผ่ในปัจจุบันของสถาบันสงฆ์ไทยพบว่า การเผยแผ่นั้นขาดแคลนพระสงฆ์ที่มี ความสามารถในการเผยแผ่อย่างแท้จริง ด้านรูปแบบการสื่อสาร ปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อเนื่อง ที่เป็นรูปธรรมทำให้การเผยแผ่ธรรมะไม่เข้าถึงจิตใจของผู้ฟังอย่างแท้จริง ด้านวิธีการ หรือกลวิธีในการเผยแผ่ ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้สื่อดิจิทัลมาก่อน รวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่มุ่งใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัดการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ไทยจึงติดอยู่รูปแบบมากเกินไปทำให้คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจน้อย

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มีความเข้มแข็งในด้านของการยืนหยัดดำรงอยู่มาก สังเกตได้จากรากฐานอันแข็งแกร่งของศาสนาพุทธที่มีมาแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบัน สาเหตุหนึ่งมาจากการเผยแผ่ศาสนาและ พระธรรมคำสอนที่มีรูปแบบเฉพาะตัวและยังมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตนเองมาตามแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนรูปแบบดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากหลายปัจจัยทั้ง สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิถีชีวิตของคนในแต่ละประเทศ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ รวมไปถึงเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ที่พัฒนารุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งทั้งหมดตรงนี้ล้วนแล้วแต่มีผลทำให้รูปแบบการเผยแผ่ในศาสนาพุทธเปลี่ยนแปลงไปทั้งสิ้น

รูปแบบการเผยแผ่ในศาสนาพุทธก็ไม่ใช่ว่าจะนิ่ง ตั้งแต่ครั้งอดีต ที่ศาสนาพุทธเริ่มเข้าสู่ประเทศไทยจวบจนปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบมาเรื่อยๆ เริ่มจากการเผยแผ่ในรูปแบบของการอ่านไบเบิล โดยพระภิกษุสงฆ์ มาจนถึงปัจจุบันที่ได้มีการพัฒนาขึ้นตามแต่สภาพวิถีชีวิตของผู้คนและเทคโนโลยี ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นหลักการในบทบาทของพระสงฆ์ และเป็นบทบาทจริงในทางปฏิบัติ ที่พระสงฆ์ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยพึงปฏิบัติกัน โดยเฉพาะในด้านหลักทั้ง ๔ ด้าน อันได้แก่ ด้านการปกครอง ต้องปกครองโดยความเป็นธรรม เป็นธรรมาภิบาล ปกครองเพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการศึกษา ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ทั้งที่พระสงฆ์เอง สอนพระเณรด้วยตนเอง และสงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง พร้อมทั้งวิชาความรู้ จรรยา ความประพฤติ การศึกษา ที่สร้างวิถีคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ การเรียนรู้คู่ความสุข (Learning And Happiness) บทบาทด้านการเผยแผ่

งานเผยแผ่เป็นงานที่นำคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเผยแผ่สู่ประชาชน เป็นภารกิจที่มีความสำคัญ ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ ใช้คำว่า ไปประกาศพรหมจรรย์ ประกาศวิถีชีวิตอย่างพรหม อันเป็นชีวิตที่ประเสริฐ หมายถึง พระสงฆ์ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ของการดำเนินชีวิต สังคมสงฆ์ต้องเป็นสังคมจำลอง สังคมแบบอย่างหรือสังคมต้นแบบ ของสังคมชาวบ้านที่ดีให้ได้ สังคมสงฆ์ต้องเป็นระเบียบ ต้องมีการจัดระเบียบสังคมสงฆ์ให้ดี ไม่ใช่ให้รัฐมนตรีมาจัดระเบียบวัด ให้กระทรวงมหาดไทยมาจัดระเบียบให้กับพระสงฆ์ เหตุเพราะพระสงฆ์เราได้เสียสถานะของความเป็นผู้นำไปแล้วโดยสิ้นเชิง เพราะวัดเต็มไปด้วย การพนัน หวยเถื่อน ยาบ้า วัดกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรม ทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจ เมื่อสังคมสงฆ์ยังช่วยตัวเองไม่ได้แล้วจะไปช่วยพัฒนาชาวบ้านได้อย่างไร เพราะแทนที่จะใช้วัด ให้เป็นสถานที่บำบัดผู้ติดยาเสพติด แต่วัดบางแห่ง กลายมาเป็นสถานที่รวบรวมของผู้ติดยาและ ชายเสียเอง จึงเป็นประเด็นน่าเป็นห่วงใยเป็นอย่างยิ่ง พวกเราต้องมาช่วยกู้สถานภาพใน ประเด็นนี้ให้ได้ในยุคของพวกเรา

เอกสารอ้างอิง

ปนัดดา นพพานวัน. การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์.

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก,
๒๕๓๙.

พุทธทาสภิกขุ. การสังคมนาคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่. นนทบุรี : พิมพ์ดี, ๒๕๓๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. วินัยมุข เล่ม ๒ หลักสูตรนักรธรรมชั้นโท.

กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

หนังสือชีวประวัติ. พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). สนพ.ธรรมสภาเว็บไซต์วัดประยุร
วงศาวาส <http://www.watprayoon.org> (20/มกราคม/2015).

